

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Чайка Петрушева, сценограф, преподавател в НАТФИЗ „Кр. Сарафов“

За дисертационния труд на докторанта от НХА Елица Рангелова

„Ралф Колтай – създател на емоционални пространства. Изследване на формата и пространството в театъра“ с научен ръководител доц. Марина Райчинова

Преди да споделя впечатленията си от предложението ми за мнение дисертационен труд, бих искала да изразя своето задоволство от избора на темата на докторантурата, във фокуса на която е световно известният сценограф Ралф Колтай. Безспорно, творчеството на Колтай е едно от най-ярките и запомнящи се явления в съвременния театрален дизайн, а самият той - почти митологична фигура от Пракото Квадрениале. Или поне за онази част от сценографската общност, към която принадлежа и аз, и която е имала възможност само да зърне тук или там някой от свършените му макети, както и неговата леко прегърбена фигура с вечната „сценографска“ чанта през рамо. Всеизвестно е, че големият интерес съчетан с недостатъчно информация е благоприятна почва за раждането на митове. Огромното количество информация, което ни поднася този труд, обаче, не води до развенчаване на „мита“ Колтай, а до превръщането му във впечатляващата реалност на едно огромно и белязано от силна индивидуалност творчество. Както пише цитираният Тревър Нън във въведението на книгата „Ралф Колтай: художник за сцената“:

„Биографията на Ралф Колтай може да служи като прочит на историята на английския театър“. Но не само. Творчеството на Колтай е значимо най-вече заради своите високо художествени чисто пластични качества. Всепризнати са неговите търсения и постижения в областта на формата, композицията, техническа реализация и използвани материали, чрез които той овладява сценичното пространство с цел превръщането му не толкова в действено, колкото в „емоционално пространство“. За мен, в качеството ми на сценограф и преподавател, Колтай е важен и в друг, по-теоритичен план, а именно: като един от най-изявените автори на метафоричната сценография или т.н. „концептуализъм“ - тоест създаването на една единна идея за драматургичното произведение. Всеки сценограф в своята практика (поне веднъж или много често) се е изкушавал да създаде концептуална сценография, но не всеки и не на всяка цена е могъл да отстои правото ѝ на живот в живата тъкан на представлението. Ралф Колтай е от тези театрални художници, които ревниво пазят и бранят своята територия в сценичната изява. Талантливият резултат защитава правото на налагане на единна концепция за представлението. Макар това негово разбиране за ролята на сценографията да му коства факта, че неговото творчество не намира допирни точки с големи личности и явления в театъра на неговото време. То напълно се разминава с разбиранията на режисьори като Питър Брук, който смята, че

сценографският проект трябва бъде „отворен“, за да се движи и променя заедно с репетиционния процес; с драматургията на „театъра на абсурда“ и по-специално Бекет, който сам „рисува“ нереалистичната картина за своите пиеси; да не говорим за „бедният театър“ на Гротовски, който е готов да се лиши от почти всичко освен от актьора и чиито идеи оказват огромно влияние върху съвременния театър в стремежа му към аскетизъм на материалната среда и съсредоточаване на вниманието върху човека. За сметка на това специфичният стил на Ралф Колтай намира много добър прием в операта и балета, където той реализира множество впечатляващи със своята мащабност и изразителност проекти, доближаващи се по въздействие до музиката. Неговият подход е новаторски и революционен и по отношение на интерпретацията на класиката и по-специално Шекспир, особено на фона на натурализма, който владее британската сцена по времето, в което той започва своя творчески път.

Трябва да признаем, че за сценографиите на Ралф Колтай е относително лесно да се пише. Те са от онзи тип сценографски решения, които позволяват да бъдат откъснати от контекста на спектакъла, към който са принадлежали. Те могат да съществуват убедително и като самостоятелни произведения и да бъдат представяни в изложби. Това е, защото в проектите на Колтай предварително е изразена концепцията на художника за драматургичното произведение. От друга страна, защото носят всички качества на високо художествени произведения на изкуството от гледна точка на изграждане на формите и композирането им в пространството, на използване въздействието на фактурите, цвета и светлината. И макар да са представени в застинал вид под формата на макети или фотоси, заложената в тях кинетичност е толкова силно изразена, че може да се задвижи от въображението на зрителя.

Целта, която си поставя докторантският труд е именно: „ да проследи и анализира творчеството на Ралф Колтай като сценограф и художник, като изследва ролята на фундаментални принципи на визуалната композиция, на формата, цвета и фактурата, в създаването на сценографското произведение.“ Той е развит в 3 основни глави. В Глава първа: „Мястото на Ралф Колтай в английската сценография на 20-ти век. Творчески път и преподавателска дейност“ се очертава огромния принос на Колтай за промяна в разбирането за ролята на театралния дизайн в британския театър в следвоенния период, за осъзнаването на неговата знакова природа, за способността му да борави с метафори и да създава единна концепция за представлението. За целта се прави обобщен обзор на състоянието на английската сценография в периода от началото на 20-ти век до годините след Втората световна война. На този фон се развиват процесите на зараждане на новото мислене на новото поколение, към което принадлежи и Ралф Колтай и според което сценографията трябва да изразява по-скоро емоционално състояние, което може да бъде постигнато с помощта на абстрактни форми , а не е конкретна реалистична обстановка.

От особен интерес за мен се явява Глава втора:“ Формата и пространството в театъра“ и по-специално точките: 2.1.1. Формата в театъра, 2.1.2. Пространството в театъра, 2.2.Пространството и формата като елементи на композицията в контекста на сценографията, 2.2.1.Принципи на организацията на визуалното възприятие, 2.2.2. Формат на творбата, 2.2.3. Посока на творбата, 2.2.4. Баланс (визуално притегляне) и движение. Тази глава ни въоръжава с инструментариум за анализ и оценка на проектите на художника, които са предмет на изследване в Глава трета: „Ралф Колтай: особености и характеристики на сценографския подход“. В тази глава са „разгледани основните характеристики на творчеството на Ралф Колтай и техните прояви в сценографските му проекти“. Описани са и са подложени на анализ множество негови сценографски решения, като този анализ засяга най-вече пластическите достойнства на разгледаните проекти, които са безспорни. Ето тук обаче, изплува един въпрос, който през цялото време неминуемо витае, въпрос, който би си задал всеки театрал запознал се с този тест - а именно: Как може да се оценява един сценичен образ изваден от контекста на цялото и взаимодействието му с останалите компоненти на спектакъла? Този въпрос е фундаментален и касае не само това, но всяко друго подобно изследване. Да, всеки ще каже, че това е съдбата на работата на театралния художник – от нея остават няколко картинки и малко снимки.И все пак смятам, че за сметка на количеството, разгледаните проекти би трябвало да бъдат анализирани и от гледна точка на тяхната комуникативната ефективност. Критерий изключително важен при оценка на всяка сценографска творба. Предполагам, че съществуват рецензии и критики, а вероятно и видео материали, които е могло да помогнат тази известна празнина да бъде запълнена.

В заключение: Трудът е респектиращ по обем и съдържание и представлява: текст от 210 страници, библиографска справка съдържаща 94 източника, както и придружаващ албум с илюстративен материал с 228 изображения разположени върху 90 страници плюс 10 страници текст. Докторантът демонстрира добра езикова и граматическа култура. Колкото по-висока е тази култура обаче, толкова повече четящият се чувства натъжен от поредната проява на немърливост към писмения текст проявяваща се в многобройни механични грешки, разместени букви и което е по-неприятно цифри, пропуснати или не на място сложени препинателни знаци и т.н.Уви, Елица Рангелова въпреки сериозните достойнства на своята дисертация и огромния труд, който е вложила в неговото създаване, в това отношение не прави изключение от другите представители на своето поколение. Разбира се, тази констатация макар леко да помрачава, не може да се отрази на моята положителна оценка. Гласувам с ДА.

проф. д-р Чайка Петрушева